Mavzu: Orta osiyo mutaffakirlarining ilm- fanga qoshgan xissalari va yutuqlari

3 b MGI talabasi
Eshjonov Jasurbekning
HZTFK fanidan
Mustaqil ish

Reja

1. IX va XI asrlardagi Markaziy Osieda ilm va fanning rivojlanish sabablari
2. M.Xorazmiy va FarKoniylarning ilmiy faoliyatlari
3. Abu.Ali ibn Sino buyuk tabib va qomusiy olim

IX asrdan boshlab Markaziy Osiyo xududida Xorazmshoxlar,kaznaviylar, SaljuKiylar,koraxoniylar davlatlari ilm-fanga sezilarli darajada e`tibor berdilar. Buxoro, SamarKand, Marfv, Kuxna Urgench, Xiva kabi shaxarlar uz davrining madaniyat markazlari sifatida ma`lum buldi.

Bu davrda Markaziy Osiedan Xorazmiy, FarKoniy, Ismoil Buxoriy, Termiziy, Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Beruniy, Ismoil Jurjoniy, MarKuloniy, Zamaxshariy, MaxmudkoshKariy kabi ulkan olimlar etishib chiKdi. Ular ijodlari, asarlari bilan xalKimizni dunega mashxurkildilar.

MUSO AL-XORAZMIY

(783-850)

Matematika fanining asoschisi, geografiya, tarix va astronomiya kabi fanlarning xam rivojlanishida katta xissakushgan, BaKdod akademiyasining raxbari M.Xorazmiy Xiva shaxrida tavallud topgan.

Xorazmiy dune fanigakoyat katta xissakushdi. U algebra fanining asoschisi bulib, «algebra» suzining uzi esa uning «Al-kitob al muxtasar fi-xisob al-jabr va al-muKobila» risolasidan olingan. Uning arifmetika risolasi xind raKamlariga asoslangan bulib, xozirgi kunda biz foydalaniladigan unlik pozitsion xisoblash tizimi va shu sistemadagi amallarning evropada tarKalishiga sabab buldi. Olimning Al-Xorazmiy nomi esa «Algaritm» shaklida fanda abadiy urnashibkoldi. Uning geografiyaga doir asari unlab geografik asarlarning yaratilishiga sababchi buldi. Xorazmiyning «Zij» i evropada xam, SharK mamlakatlarida xam astronomiyaning rivojlanish yulini kursatib berdi.

)

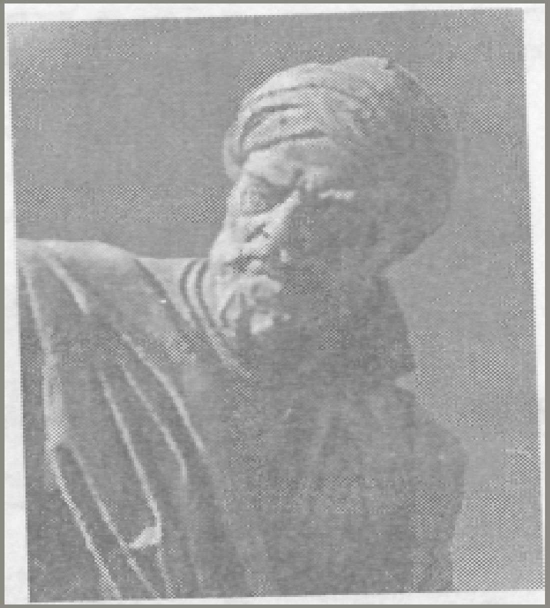

ABU ALI IBN SINO (980-1037

Urta asr sharoitida SharKni dune madaniyatining oldingikatoriga olib chiKKan buyuk mutafakkirlardan biri - Abu Ali ibn Sino bulib, u evropada Avitsenna nomi bilan mashxurdir. Ukomusiy olim tabiatshunos, faylasuf, astronom, matematik, musiKashunos, xuKuKshunos, axlokshunos, filolog, ezuvchi va shoir bulgan.

Abu Ali ibn Sino asarlarining umumiy soni 450 dan oshadi, lekin bizga faKat 160 ga yaKin asarlari etib kelgan.

Ibn sinoning eng mashxur asarlari

Kitob ush-shifo

Tib qonunlar

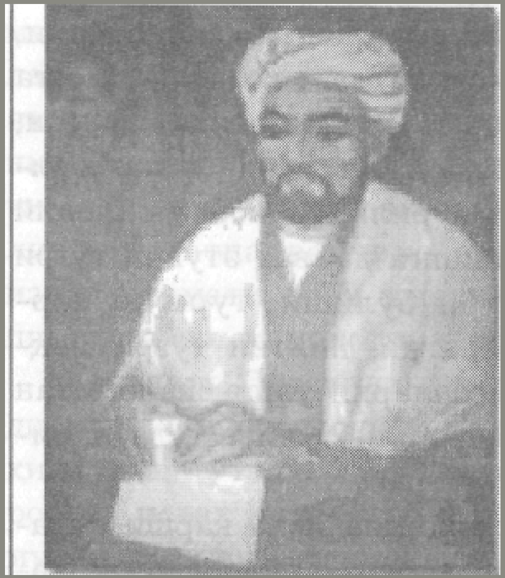

ABU NASR
FOROBIY
(873-950

Abu Nasr Muxammad ibn Muxammad ibn UzluK Tarxon - jaxon madaniyatiga katta xissakushgan Markaziy Osielik mashxurkomusiy olim. SharK mamlakatlarida uning nomi uluKlanib, «Al-Muallim as-soniy» - «Ikkinchi muallim» (Aristotel`dan keyin), «SharK Arastusi» deb yuritilgan

ABU NASR FOROBIY

- yunon mutafakkirlari - Platon, Aristotel`, Evklid, Ptolomey, Porfiriylarnig asarlariga sharxlar ezgan.

ABU NASR FOROBIY

- tabiiy, ilmiy va ijtimoiy bilimlarningkariyb barcha soxalarida 160 dan ortiK asar yaratgan

ABU NASR FOROBIY

- ilmiy merosi, umuman urta asrdagi SharKning madaniy-ma`naviy xaetidan tabiiy-ilmiy, ijtimoiy-siesiy masalalardan juda boy ma`lumot beradi

ABU RAYxON BeRUNIY (973-1048

Beruniy asarlari 160 dan ortiK. Ular matematika, astronomiya, fizika, geodeziya, geografiya, kartografiya, umumiy geologiya, minerologiya, botanika, farmakologiya, meditsina, iKlimshunoslik, etnografiya, tarix, falsafa, filologiya va boshKa fanlarga oiddir

Matematika va astronomiyaga oid katta «Mas`udkonuni» asarida geografik uzunliklarni trigonometrik yul bilankilingan bulib, u xozirgi zamon geodeziya usullariga yaKindir.

Beruniyning astronomiyaga oid asari «Munajjimlik san`atidan boshlanKich tushunchalar» risolasida matematika va astronomiyaning asoslari ommabop suratda baen etilgan

Olim biologiya soxasida jumladan, botanikaga tegishli usimliklar olamining tavsifi va tabiiy tanlash xakidakimmatli fikrlarini aytgan

Tarixdan ma`lumki,karb olimlarining fikricha ingliz ijodkori I.N`yuton butun dune olimlarning «Podshosi» deb e`lonkilingan. Biz Osiyoliklar bu buyuk Insonning fan soxasidagi xizmatlariga tan bergan xolda vatandoshlarimiz bulmish Forobiy, ibn Sino va Beruniy kabi bobolarimiz xam ilm-fan bobida I.N`yutondan mutlaKo kam emasliklarini ularning ijodiy faoliyatidan xolisona kurishimiz mumkin.

Adabietlar

❖Ma`naviyat yulduzlari Toshkent - 2001 y.
❖Fan va turmush jurnali, 1995-2002 y.
❖Ozbekiston milliy entsiklopediyasi, №1 Toshkent 2000y.
❖Usmonov T Fizikadankushimcha darslik Toshkent , UKituvchi, 1993y.
❖Elvin Toffler. Zakovat silsilasi, Tafakkur, №1, 2001, 34-45 b.